

УДК 37.013:811.111
DOI 10.33251/2522-1477-2019-6-205-211

ЧАЛА Наталія Дмитрівна,
старший викладач кафедри іноземних мов, Льотна
академія Національного авіаційного університету

КОВАЛЬОВА Інна Валеріївна,
старший викладач кафедри іноземних мов, Льотна
академія Національного авіаційного університету

СИТУАТИВНІ МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ НЕ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

У статті зроблено спробу систематизувати та частково проаналізувати інтерактивні методики вивчення іноземної мови. Розглянуто ряд найбільш популярних методів ситуативного навчання на заняттях з англійської мови у вищих навчальних закладах технічного спрямування. Приводяться їх приклади та аналізуються основні передумови їх проведення. Розглядаються основні принципи методу ситуативного навчання, які здатні мобілізувати навчальний процес. Досліджуються засоби та форми навчання, які впливають на формування та розвиток професійних навичок студентів у процесі вивчення іноземної мови.

Ключові слова: іноземна мова, інтерактивне навчання, креативне мислення, робота в групі, ситуативність, кейс-метод, комунікативна компетентність.

Постановка проблеми. Сучасна вища школа вимагає новітніх методів і форм вивчення дисциплін передбачених навчальними програмами. Відповідно, це стосується і викладання іноземної мови для майбутніх фахівців технічного спрямування. Адже, саме вільне володіння англійською, значно підвищує комунікативні можливості спеціалістів будь-якої галузі.

У даній статті ми розглянемо найбільш ефективні методи підготовки спеціалістів не гуманітарного профілю на заняттях іноземної мови у контексті сучасного навчального процесу.

Оскільки вивчення англійської (чи будь-якої іншої іноземної) мови, в основному, базуються не тільки на класичній методиці викладання, а й на творчому та індивідуальному підході до студента, доведено, що саме така методика, сприяє вмінню мислити, швидко реагувати і приймати рішення у критичних ситуаціях, покращувати комунікаційні навички [2].

У процесі вивчення іноземної мови, використання навчальних інтерактивних методів дозволяє не тільки моделювати майбутню професійну діяльність студентів/курсантів, а й реалізовувати особистісно-орієнтований підхід, розкривати творчий потенціал учасників навчальної діяльності.

Окремо слід звернути увагу на спеціальні педагогічні прийоми і методи які дозволяють підвищити якість вивчення мовного і мовленнєвого матеріалу, отримати практичні уміння і знання у процесі вивчення іноземної мови, що сприяють мотивації самостійного навчання, удосконалюють фахової компетенції студентів, підвищують привабливість занять, дають змогу успішній реалізації розумового (інтелектуального) потенціалу студентів з різними здібностями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Над вивченням актуальності використання ситуативного моделювання навчального процесу із вивчення іноземної мови у не гуманітарних вищих навчальних закладах працювали: Е. О. Малико, Л. П. Малишевська, Ю. І. Пассов, І. Л. Плужник, Г. В. Рогова, В. Л. Скалкін, А. П. Старков, Е. П. Шубін. Неоціненними є роботи і розробки відомих лінгвістів і психологів (В. А. Артемов, Л. С. Бархударов, І. М. Берман, І. Л. Бім, В. А. Бухбіндер, П. Б. Гурвіч, І. О. Зимня,

О. О. Леонт'єв, М. В. Ляховицький, О. О. Миролюбов, І. П. Сусов, С. Ф. Шатілов). Ситуативному методу вивчення іноземної мови приділяють увагу і зарубіжні фахівці. Зокрема, він простежується у працях К. Блека, Е. Й. Джойнера, Х. Бессе, А. Амата, Е. Кононієнка, – їх розробки є цікавим досвідом для методистів багатьох країн світу. На основі досвіду вищеназваних фахівців, розроблено значну кількість методів та форм роботи зі студентами/курсантами, які навчаються на технічних спеціальностях [3, с. 39].

На жаль, на сьогодні, ми не маємо єдиної методологічної системи застосування педагогічних ситуацій професійного характеру у вивченні іноземної мови, тож ставимо собі за мету розглянути і проаналізувати найбільш ефективні з них.

Мета статті полягає у використанні ситуативної методики у процесі навчання англійської мови, яке відбувається на основі інтерактивної діяльності та використанні відповідного інструментарію (картки із індивідуальними завданнями, для роботи в групі, завдання для рольових ігор, газети, журнали, фотокартки, плакати, таблиці, магнітні дошки; фільми, телебачення, відеозаписи; комп'ютерні програми, тести, Інтернет) що сприяє підвищенню якості засвоєння нового матеріалу та закріплення вже пройденого.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ситуативний метод вивчення іноземної мови, це, насамперед, інтерактивність. Її (інтерактивність) умовно можна поділити на такі складові: кооперативний метод, колективно-груповий, ситуативне моделювання, оцінювання дискусійних питань. Таку методологію ще називають кейс-метод, тобто аналіз конкретних навчальних ситуацій (casestudy) – метод навчання, призначений для вдосконалення навичок і отримання досвіду.

З огляду на поставлену мету, нас найбільш цікавить технологія ситуативного моделювання. Оскільки, насамперед, вона передбачає створення цікавих нетрадиційних ситуацій і постановки чітких завдань, під час виконання яких, студенти обов'язково підключають свою увагу, фантазію, креативне мислення.

Основним принципом ситуативного навчання є мовна діяльність. У результаті застосування інтерактивних методик, студенти/курсанти повинні настільки вільно володіти іноземною мовою, що вирішення реальних та віртуальних завдань, уміння працювати в команд не повинно стикатися із мовним бар'єром. Саме методика інтерактивного (ситуативного) навчання сприяє реалізації поставленої викладачем мети. Оскільки, здійснюється систематизоване, співвідносне та упорядковане навчання іноземній/англійській мові як засобу спілкування в умовах модульованої мовної діяльності на заняттях. Ситуативний метод/підхід передбачає цілу систему яка включає в себе:

- мовну діяльність;
- спілкування (ситуативну комунікацію);
- компаративне співвідношення – іноземна/англійська та українська;
- мовні механізми (сприйняття, взаємодія, робота в колективі/групі і т. ін.);
- мовний продукт – текст;
- структурно-мовні утворення (монолог, діалог, монолог в діалозі, різні типи мовних висловів та повідомлень і т. ін.);
- опанування іноземною/англійською мовою;
- мовна поведінка.

У результаті такого комплексного підходу до вивчення іноземної мови, формується і надалі, реалізується уміння говорити і думати іноземною/англійською мовою.

До ситуативного моделювання можна віднести ряд інтерактивних технологій: імітація, симуляція, рольова гра або драматизація. Наскільки відомо, імітація – це процедура з виконанням певних простих уже відомих дій, які відтворюють, імітують будь-які явища навколишньої дійсності. Учасники навчального процесу, під час застосування даного методу, реагують на конкретну ситуацію в рамках заданого алгоритму, чітко виконуючи (імітуючи) запропонований сценарій подій.

Такий метод передбачає розкриття творчого потенціалу студента, уміння діяти у нестандартній/критичній ситуації. Фінальна частина заняття передбачає обговорення результатів імітації та підведення підсумку.

Для вдалого проведення імітаційної гри необхідна підготовка як викладача, так і інших учасників (студентів/курсантів):

- заздалегідь оголошується тема імітації;
- складається приблизний план дій учасників;
- забезпечується доступ до інформації, що стосується теми;
- формуються запитання, які б стимулювали навчальні комунікації.

У залежності від професійної спрямованості майбутніх спеціалістів, обирається і тема яка стосується їх професії та професійних якостей.

Під час проведення такого заняття в учасників є можливість поглибити свої знання, опанувати новий матеріал, збільшити свій лексичний запас, проявити творчі здібності.

Що стосується методу симуляції, то це штучно створені викладачем ситуації, під час яких відбувається копіювання учасниками процесу певних процедур, пов'язаних з майбутньою діяльністю студентів або суспільних інститутів загалом (тих, що існують у справжньому економічному, політичному та культурному житті – судові засідання, парламентські виступи, громадські слухання, збори колективу, дебати тощо). Під час підготовки учасників до заняття-симуляції, викладач повинен чітко розподілити ролі, обговорити з кожним виконавцем його алгоритм дій, виступів, реплік. Особлива увага приділяється дотриманню регламенту, що дисциплінує усіх «імітаторів».

Отже, метод симуляції на заняттях з вивчення іноземної мови є своєрідною версією реальності. Дана методика щільно наближена до рольової гри, але має деякі відмінності, оскільки не ілюструє елементи поведінки, а розкриває її механізми.

Але, найбільш цікавою, на наш погляд, є методика драматизації або рольова гра. Мета якої полягає у визначенні (позиції) до окремо взятої професійної чи життєвої ситуації, та отримання досвіду, що планується здобути у процесі гри. Заняття такого типу теж потребує попередньої підготовки:

- тема, яка, бажано щоб оголошувалася заздалегідь;
- завчасне ознайомлення з правилами проведення гри усіх учасників гри;
- безпосередньо перед початком гри, окреслюються шляхи розвитку дій і приблизний сценарій розв'язання поставлених завдань/проблем;
- арбітр (викладач) заздалегідь готує ряд запитань для підведення підсумків.

Дана методика сприяє формуванню у студентів власної думки, прийняття самостійних рішень, розвитку уяви, формуванню навичок критичного мислення, розвитку творчих здібностей тощо.

Кожен, із представлених методів є різновидом інтерактивного навчання і успішно застосовуються під час вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах не гуманітарного профілю.

У той же час, не можна говорити, що заняття з класичними типовими завданнями спрямованими на вивчення лексики та граматичних правил є застарілими і неактуальними. Звісно, вони потрібні. Але, для більш швидкого і ефективного засвоєння матеріалу, ми маємо сміливість рекомендувати активно використовувати більш прогресивні методи вивчення іноземної мови.

Ситуативний метод є важливим аспектом формування у студентів здатності практично застосувати свої знання ще під час навчального процесу. Для поглиблення якого і використовують прогресивну методику проблемно-ситуативного навчання (варіантом є вище згаданий метод кейсів, або кейс-стаді).

Оскільки групове аудиторне заняття, як форма організації педагогічного процесу уже є сприятливою умовою для поєднання декількох видів роботи (фронтальна, групова, індивідуальна), то даний метод ще більш сприятиме позитивним результатам навчання. Уся методологія ситуативного навчання передбачає максимальне занурення учасників у певну

ситуацію (обставини), де вони мають змогу застосувати свої знання. За основу у даній методиці взято як стиль роботи в команді, так і уміння прийняття рішень самостійно та діяти у нестандартних ситуаціях.

Таким чином кожен студент має можливість відчувати свою значимість та інтелектуальну спроможність. Мета цього методу навчання полягає ще і в тому, щоб максимально наблизити навчальний процес до практичного застосування іноземної мови у майбутній сфері діяльності студента.

Використання симбіозу – група – викладач сприяє швидкій адаптації майбутнього спеціаліста в уже конкретних життєвих ситуаціях. Адже штучно створена ситуація несе в собі певний інформаційний і практичний імпульс необхідний для розгортання прихованих складових освітнього процесу. Завдяки динаміці і розвитку інтерактивних методів навчання, розроблено і успішно впроваджено систему інтелектуальних, соціальних та інших взаємовідносин як окремих особистостей, так і груп/колективів, залучених в процес ділової гри на заняттях з іноземної мови.

Ситуативне моделювання дає можливість учаснику перевірити моделі власної поведінки, свої реакції в певних життєвих обставинах, і, що є особливо актуальним у максимально наближених до реальних віртуальних професійних ситуаціях. Використання цього методу дає потужний поштовх усьому розвитку колективного творчого процесу, оскільки, пройшовши (переживши або осмисливши) різні ситуації, кожен учасник здебільшого зацікавлений поділитися своїми спостереженнями чи переживаннями з групою, взяти участь у колективному обговоренні майбутньої моделі поведінки, почути думку та зауваження інших учасників [5]. Суть методики навчання у конкретних ситуаціях, орієнтована на вирішення нестандартних задач, зводиться до широкого використання у процесі навчання базових практичних ситуацій і готових рішень.

Діапазон, практичного застосування ситуативного методу вивчення іноземної мови, практично охоплює усі області і сфери професійної діяльності, він, фактично, безмежний. Саме цим і пояснюється широкий спектр можливостей ситуативної методики, і саме тому цей підхід може активно використовуватися для вивчення іноземної мови професійного спрямування. Так студентам пропонуються окремі ситуації, де вони повинні зорієнтуватися та запропонувати власні рішення у нестандартній/критичній ситуації презентувати власний план дій. Таким чином відбувається активізація інтелектуальної діяльності, розширення лексичного запасу, практичне застосування теоретичних знань та граматики. Крім того, така діяльність стимулює пам'ять, вдосконалюються комунікативні навички, адже студенти навчаються працювати як самостійно, так і в парах та групах.

І все ж, необхідно звернути увагу на правильний вибір ситуацій. Звісно, він залежить від професійного спрямування майбутнього фахівця. Змодельовані ситуації, стають для студентів конкретними прикладами для ідей та узагальнень. А також, формують фундамент для високого рівня абстрагування. Сприяють розвитку мисленнєвої діяльності, дають можливість культивувати загальнолюдські цінності, почуття та емоції.

Як уже зазначалося вище, викладачу слід заздалегідь підготувати проблемну ситуацію, випадок, дилему, що буде опрацьована на занятті. У ньому можуть бути дві і більше опонуючі сторони, позиції, інтереси яких суперечать одна одній [4, с. 50]. Працюючи над вирішенням віртуальних проблем студенти вчаться відстоювати власну думку/позицію, наводити обґрунтовані приклади/аргументи і розуміти логіку дій інших учасників. У процесі такої діяльності, відбувається розвиток комунікативних та мовленнєвих навичок. Викладач виконує роль інструктора, тренера, судді, консультанта, арбітра.

Також, невід'ємною частиною у процесі застосування методик, заснованих на ситуативному моделюванні, є обговорення та спроба проаналізувати напрацьований у учасниками матеріал (отриманий досвід). Підведення підсумків сприяє роботі в команді та підсилює ефект засвоєння матеріалу студентами, це в свою чергу, підвищує поріг наявних мовних і немовних навичок.

Окремо слід зазначити, що моделювання реальних ситуацій спілкування можливе лише за умови сприятливого емоційно-психологічного клімату у групі де проводяться заняття з іноземної мови. Роль викладача, це не безкінечне виправлення помилок, а створення позитивної атмосфери спільної пошукової діяльності, організація ролевих ігор, навчання з використанням групових і парних видів роботи, змагань, конкурсів тощо. [2, с. 108].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Застосування на практиці методики ситуативного моделювання під час вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах технічного спрямування, сприяє творчому розвитку, набуттю досвіду і навичок роботи в колективі та формуванню відчуття відповідальності за прийняте рішення і виконання завдань. А, також, умінню будувати аргументовану відповідь, ефективному та швидкому засвоєнню лексичного та граматичного матеріалу. Студенти у процесі навчання із використанням проблемно-ситуативного підходу мають можливість практичного застосування знань у певних змодельованих ситуаціях (наближених до реальних), а викладач має можливість зробити акцент на навчальному матеріалі, що знадобиться у їх майбутній професійній діяльності.

Керуючись заздалегідь узгодженими нормами регламентованих дій і нормами моделювання поведінки під час навчальної гри, задіяні сторони, у ході аналізу та підведення підсумків, мають можливість психологічно адаптуватись. Відповідно, відбувається поступове формування майбутнього фахівця в рамках заданої активності, спрямованої на засвоєння змісту і об'єму навчального матеріалу передбаченого освітнім процесом [1, с. 61].

Отож, перехід до інтерактивних методів під час вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах не гуманітарного профілю та впровадженню в освітню практику методів проблемно-ситуативного навчання допоможе майбутнім спеціалістам успішно засвоювати знання та реалізувати їх у подальшій професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Бернацька О. В. Використання ситуацій професійної діяльності у навчанні професійно-орієнтованому спілкуванню іноземною мовою: матеріали конференції, спец. випуск. Всеукраїнські науково-практичні читання студентів і молодих науковців, присвячені педагогічній спадщині К. Д. Ушинського, В. О. Сухомлинського. Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. 2004. С. 3–4.
2. Барнс Л. Б., Кристенсен К. Р., Хансен Є. Дж. Преподавание и метод конкретних ситуацій (конкретные ситуации и дополнительная литература). Москва: Гардарики, 2000. 501 с.
3. Васьков Ю. В. Педагогічні теорії, технології, досвід (Дидактичний аспект). Харків: «Скорпіон», 2000. 120 с.
4. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах підручник / кол. авт. під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 1999. 320 с.
5. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. К.: А.С.К., 2004. 192 с.
6. Склярєнко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування навичок і вмінь. Іноземні мови. 1999. № 3. С. 3–8.
7. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства: підручник. К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 464 с.
8. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: підручник. К.: Знання-Прес, 2008. 447 с.
9. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. М.: Просвещение, 1991 360 с.
10. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови. Oxford University Press, 1998.
11. Ніколаєва С. Ю. Сучасні підходи до викладання іноземних мов / С. Ю. Ніколаєва, О. М. Шерстюк // Іноземні мови. 2002. № 1. С. 19–46.

12. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти. Іноземні мови в навчальних закладах. Педагогічна преса, 2003.

References

1. Bernatska, O.V. (2004) Vykorystannia sytuatsii profesiinoi diialnosti u navchanni profesiino-orientovanomu spilkuvanni inozemnoiu movoju [*Use of professional activity situations in professionally-oriented foreign language communication teaching*]. Materialy konferentsii, spets.vypusk. Vseukrainski naukovo-praktychni chytannia studentiv i molodykh naukovtsiv, prysviacheni pedahohichnii spadshchyni K.D. Ushynskoho, V.O. Sukhomlynskoho. Odesa: PDPU im. K.D. Ushynskoho, pp.3-4. [in Ukrainian].
2. Barns, L.B, Kristensen, K.R., Khansen, Ye.Dzh. (2000). Prepodavanie i metod konkretnykh situaczij (konkretnye situaczii i dopolnitel'naya literatura). [*Teaching and method of specific situations (specific situations and additional literature)*]. Moskva: Gardariki, p.501. [in Russian].
3. Vaskov, Yu.V.(2000). Pedahohichni teorii, tekhnolohii, dosvid (*Dydaktychnyi aspekt*) [*Pedagogical theories, technologies, experience (Didactic aspect)*]. Kharkiv: "Skorpion", p. 120. [in Ukrainian].
4. Metodyka navchannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh / Kol. avt. pid kerivn. S. Yu. Nikolaievoi [*Methods of foreign languages teaching in secondary educational establishments*], pidruchnyk, K.: Lenvit. (1999). p. 320. [in Ukrainian].
5. Pometun, O.I. (2004). Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia [*Modern lesson. Interactive Technologies of Studying*]. Nauk.-metod.posib. O.I. Pometun, L.V. Pyrozhenko; za red. O.I. Pometun. K.: "A.S.K.", p. 192. [in Ukrainian].
6. Skliarenko, N.K. (1999). Suchasni vymohy do vprav dlia formuvannia navychok i vmin [*Modern requirements for exercises for the formation of skills and abilities*]. Inozemni movy, 3, 3-8 pp. [in Ukrainian].
7. Kocherhan, M.P. (2006). Osnovy zistavnoho movoznavstva [*Fundamentals of Comparative Linguistics*]. Pidruchnyk. K.: Vydavnychiy tsentr "Akademiiia" p. 464. [in Ukrainian].
8. Kuzminskyi, A.I., Omelianenko, V.L. (2008). Pedahohika [*Pedagogy*] Pidruchnyk. K.: Znannia-Pres. p. 4-47 [in Ukrainian].
9. Passov, E.I. (1991) Kommunikativny`j metod obucheniya inoyazy`chnomu govoreniu [*The communicative method of teaching foreign language*]. M.: Prosveshhenie. p. 360 [in Russian].
10. Komunikatyvni metody ta materialy dlia vykladannia anhliiskoi movy (1998) [*Communicative methods and materials for teaching English*]. Oxford University Press. [in English].
11. Nikolaieva, S.Yu. & Sherstiuk, O.M. (2002). Suchasni pidkhody do vykladannia inozemnykh mov [*Modern approaches to teaching foreign languages*]. Inozemni movy, 1. pp. 19-46 [in Ukrainian].
12. Kovalenko, O. (2003). Kontseptualni zminy u vykladanni inozemnykh mov u konteksti transformatsii inshomovnoi osvity [*Conceptual changes in the foreign languages teaching in the context of foreign language education transformation*]. Inozemni movy v navchalnykh zakladakh. Pedahohichna prеса [in Ukrainian].

CHALA Natalya, Senior teacher of Foreign Languages Department of Flight Academy of National Aviation University;

KOVALOVA Inna, Senior teacher of Foreign Languages Department of Flight Academy of National Aviation University.

SITUATIONAL METHODS OF FOREIGN LANGUAGE STUDYING IN HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENTS WITHOUT HUMANITARIAN PROFILE

Abstract. *The article analyses the peculiarities of foreign language teaching situational method application in higher educational establishments of a non-humanitarian profile. The peculiarities of using other teaching methods at the English language lessons are considered, the examples of these methods use are given and the ways of their application are analyzed. The main principles, capable of perfecting modern educational process are considered. The training ways and forms are investigated, which affect the formation and development of the students' communicative skills.*

The arguments have been given as to the situational methods, which are able to be both integrated and be used alongside usual (traditional) elements of a foreign / English language teaching. Such a methodology presupposes the student's maximum immersion into the lingual proceedings.

The aim of the given methodology is to teach student first to speak fluent English and then to think English. The no less important is the fact that there are no mechanical reproductive exercises. They are substituted by the game situations, cooperation with the partner. Such exercises are aimed at the search of errors, their analyzing. This promotes the memory stimulation, develops logical, analytical, creative thinking. The peculiarities of a foreign language situational study methods in the technical higher educational establishments are outlined. The stress is made on the fact that the given method is efficient if the teacher has a high professional level, is able to organize a training process and adapt the students, on condition of a responsible material-technical maintenance. It is mentioned that the process of a foreign/English language study envisions communication, as it makes it possible to pass from considering English as an object of study to its practical use. It is stressed that the new, non-traditional methods of studying a foreign language stimulate the students to be linguistically active, which alone makes them attractive and stresses their priority. The situational methodology of studying foreign languages is conducive to accelerate a foreign language speaking process and then a foreign language thinking one. It is suitable for conducting the lessons and not only them, that is, it can be used both for lecture room work and for extracurricular measures.

The conclusion has been made that nowadays the situational methodology is one of the most efficient ways of studying foreign languages.

Key words: *a foreign language; interactive teaching; creative thinking; in a group; situativeness; case method; communicative competence.*

*Одержано редакцією: 31.08.2019 р.
Прийнято до публікації: 09.09.2019 р.*